

**ПРОГРАМА**

додакового випробування для вступників в аспірантуру  
зі спеціальності «Теорія та історія культури»

Затверджено  
вченою радою філософського факультету  
Київського національного університету  
імені Тараса Шевченка  
*Протокол № 8 від 23 квітня 2018 р.*  
Голова вченої ради філософського факультету  
А.Є.Конверський

Укладачі –  
Панченко В.І., д.філос.н., проф.,  
Шинкаренко О.В., к.ф.н., доц.

## **Тема 1. Культура та природа.**

Поняття культури. Різноманіття дефініцій культури як відображення складності самого феномену: дескриптивні, антропологічні, аксіологічні, нормативні, адаптивні, історичні, функціональні, семіотичні, символічні, герменевтичні, ідеаціоністські, психологічні, дидактичні, соціологічні. Сучасні наукові уявлення про культуру.

Співвідношення понять “культура” та “природа”. Єдність та відмінність природного та культурного. Своєрідність культурної життєдіяльності у порівнянні із природним буттям. Етологія та соціобіологія про своєрідність людини як природної та культурної істоти. Феномен культури в контексті універсального еволюціонізму. Антропогенез та початок і сутність культуригенезу.

“Феномен людини” Т. де Шардена у дослідженні специфіки людського начала в універсумі. “Антропокосмізм” ідей російської філософії космізму (К.Цюлковський, О.Чижевський, М.Федоров.). Ідея ноосфери В.Вернадського у визначенні культурного феномену в системі природного буття. Благоговіння перед життям (А.Швейцер) як організуючий принцип культури. Науково-технічний оптимізм (М. Месарович, А. Тоффлер) і екологічний песимізм (Д. Форрестер, Д. Медоус). Екологічна етика М.Моісеєва. Єдність людини і біосфери як коеволюція природи та культури. Сучасна екологічна криза та шляхи її подолання. Антропоцентризм і нон-антропоцентризм в сучасному осмисленні сенсу існування культури в природі.

## **Тема 2. Ранні форми культури.**

Культура збирання і полювання, її основні характеристики. Кочовий спосіб життя первісних мисливців та збирачів, його вплив на культурний комплекс. Соціальна організація збирачів і мисливців: сім'я, рід, тотемна група, родова община. Міфологічна форма первісної свідомості. Релігійні уявлення первісності. Знаряддя праці та основні технічні досягнення. Образи та сюжети первісного мистецтва.

Неолітична революція та її вплив на формування ранньої землеробської культури. Стародавні центри ранньої землеробської культури. Формування етносів. Формування нових мов. Історичні типи писемності. Первісні форми архітектури. Релігійні вірування ранньої землеробської культури. Кераміка і ремесла ранньої землеробської культури.

Поняття цивілізації. Основні регіони появи найстародавніших цивілізацій.

## **Тема 3. Культура Стародавнього Сходу.**

Стародавній Схід як соціокультурний феномен. Концепція азійського способу виробництва, „вторинної формації”, єдності історичного процесу. „До осьові” та „після осьові” культури Стародавнього Сходу” (К.Ясперс). Специфічні особливості давньосхідних культур. Релігійно-міфологічна культура стародавніх єгиптян. Стародавній Єгипет: писемність та освіта. Стародавня Месопотамія: писемність, освіта, бібліотеки та архіви. Науково-практичні знання Стародавньої Месопотамії.

## **Тема 4. Культура Античності.**

Античність як тип культури. Крито-мікенська культура та гомерівська Греція у становленні античної культури. Архаїчний переворот (VIII-VI ст.ст. до н.е.). Формування цивілізації античного типу (ремісничко-морська цивілізація, полісність, демократизм, республіканізм, суверенітет народу, роль приватного начала в економіці, класичне рабство). Особливості релігійно-міфологічної свідомості. Виникнення філософії та науки як методів пізнання та дослідження людського буття. Грецький театр та драматургія. "Золотий вік" грецького мистецтва в класичній Греції. Суперечливий характер культури епохи еллінізму (кінець IV ст. до н.е. - 27 р. до н.е.).

Римське завоювання еліністичного світу та становлення греко-римської культури. Строй життя раннього Риму. Реформаційні зусилля у становленні римської державності. Римське право, його еволюція та значення для культурної своєрідності Риму. Експансіонізм Риму та пропаганда великої місії у “римському міфіві”. Надбання римської літератури (Лукрецій, Катул, Варрон, Цицерон). Своєрідність римських архітектурних та культурних традицій. Культура імператорського Риму (I-V вв.). Розквіт художньої культури в “золотому віці” Августа Октавіана. Стоїчна філософія. Посилення містицизму та розповсюдження християнських ідей в контексті кризи імперської культури.

### **Тема 5. Культура премодерну Культура Європейського Середньовіччя.**

Культурно-історичні передумови виникнення християнства. Особливості середньовічного світогляду. Складові та особливості куртуазної культури. Бог і людина в філософії європейського середньовіччя. Феномен середньовічних ересей. Сильові особливості середньовічного європейського мистецтва і символіка християнства. Агіографія як жанр дидактичної літератури. Школа „Анналів”: методологія дослідження культури європейського середньовіччя.

Східна Римська імперія (Візантія) в історії світової культури. Література і філософська думка Візантії. Освіта у Візантії. Образотворче мистецтво та архітектура Візантії. Візантія та Київська Русь: діалог культур.

### **Тема 6. Культура Відродження.**

Відкриття античності. Людина як міра всіх речей. Зasadничі ідеї гуманістичного світогляду. Феномен ересей епохи Відродження. Картина світу як основа основ буття, культури, побуту (на прикладі аналізу живопису Відродження). Мистецтво та основні тенденції епохи Відродження. Театр епохи Відродження: внесок у відкриття особистості. Література епохи Відродження: подолання конфлікту античної спадщини та християнства. Переосмислення ідеологічних засад гуманістичної культури Відродження (на прикладі трагедій В. Шекспіра).

### **Тема 7. Культура доби Модерну.**

Модерн як спосіб вирішення конфлікту між прагматичністю і чуттєвістю. Духовне значення європейської Реформації. Апологія розуму як основа просвітительської моделі культуротворення. Долі мистецтва Нового часу. Просвітництво як час інституалізації культурології. Поява розвинутої філософії в Німеччині, політичної філософії – в Англії в XVII – XVIII ст. Мистецтво 20-х рр. XX ст.: модернізм між авангардом і неокласицизмом. Модернізм як естетизм (символізм, експресіонізм, акмеїзм). Україна і Європа у дискурсі модерну. Інверсії модерну в сучасній культурі.

### **Тема 8. Культура Постмодерну**

Постмодернізм як явище культури XX ст..Теоретичні моделі постсучасності: постіндустріальне, інформаційне суспільство та культура постмодернізму. Філософсько-естетична основа постмодернізму (Ж.Дерріда, Ж.Лакан, Ж.Делез, Ф.Гаттарі). Співвідношення модерну та постмодерну. Елітарна та масова культура в ситуації постмодерну. Схід та Захід, Північ та Південь як культурологічна проблема. Проблема мультикультуралізму. Глобалізаційний процес та його наслідки в культурі. Кіберпростір і „віртуалізація» культури

### **Тема 9. Культура України.**

Генеза, динаміка, основні функції та особливості національної української культури. Доба первісної культури в українських землях. Київська Русь як соціокультурна система (IX-

XIII століття). Художня література доби Київської Русі: від візантійського канону до питомої художньої традиції. Культура доби розпаду Київської держави (кінець XII - перша пол. XIII ст.). Суспільна та етнокультурна еволюція східнослов'янських земель: передвідродження в українсько-польських землях (XIII-XV ст.)

Особливості Відродження в українських землях (XVI ст. – початок XVII ст.). Братський рух та культурно-освітній осередок в Острозі. Книгарство та книгодрук в Україні (XVI- XVII ст.). Феномен українського козацтва як культуротворчої сили. Формування українського (козацького) бароко як власне національного художнього стилю. Києво-Могилянській колегіум як нова освітня модель. Розвиток барокової літератури та поезії. Мистецтво: архітектура, монументальний живопис, вітчизняна школа іконопису у XVII столітті. Фольклорна культура, театр.

Культура Лівобережжя та Слобожанщини кінця XVII – першої половини XVIII ст. Григорій Сковорода як феномен української культури. Романтизм як світоглядна основа нового українського письменництва. Культура українських земель Австро-Угорщини (перша половина XIX ст.). Культурно-національний рух XIX ст.: від етнографізму до політичних вимог. Кирило-Мефодіївське товариство. Тарас Шевченко як творець національної культури.

Класична українська література, архітектура, живопис, пластичні мистецтва другої половини XIX ст. Національно-культурне становище в Україні на рубежі XIX-XX століть. Модерне мистецтво в Україні та Європі.

Розбудова інфраструктури культури, науки та освіти у 20-х рр. XX ст.. Феномен „українського авангарду”(20-40 рр. XX ст.). Ідеологізація культури, поява методу „соціалістичного реалізму”. „Розстріляне відродження” 30-40-х рр. Культурні процеси на окупованих територіях. Рух „шестидесятників” як культурно-національний опір молодій українській інтелігенції. Поезія, публіцистика, українське „поетичне кіно” 60-х рр..

Криза суспільства 70-80 рр: культура як царина внутрішнього опору. Культурна дисиденція. Визрівання нових національно-культурних вимірів. Характерні риси культури незалежної України. Українська культура за кордоном України. Перспективи розвитку української культури в найближчі десятиліття.

## **Тема 10. Культура індійського регіону.**

Особливості виникнення індійської цивілізації та культурна періодизація. Протоіндійська цивілізація та її значення для культурної та соціальної еволюції Індії. Ведична доба. Гуптська імперія (IV-V в.) - "золотий вік" індійської культури. Формування індо-буддиського типу культури. Своєрідність індійської міфології. Культурне значення виникнення неортодоксальних релігійних течій (джайнізм, буддизм). Виникнення індуїзму та розвиток традиційного світорозуміння та системи цінностей. Світоглядний потенціал індійських літературних пам'яток: священні тексти Вед, "Махабхарати" та "Рамаїяни".

Наукові досягнення Індії. Установка на цілісність світу, синтез релігії та науки в індійській культурі. Багатовікові традиції індійської художньої культури. Мистецтво Індії: драматургія, театр, своєрідність музики та поезії. Символіка танців та релігійних обрядів в Індії.

## **Тема 11. Культура країн Далекого Сходу.**

Ренесанс у розвитку китайської і японської культур. Конфуціанська цивілізація як тип культури. Символи культурно – естетичної ідентифікації Китаю та Японії. Культ природи у засадах самоідентифікації представників далекосхідних культур. Конфуціанські етико-ритуальні норми як чинники китайської культури. Зв'язок містико-символічної традиції Китаю з принципами мистецтва. Традиційні види мистецтва в країнах ареалу. Художні здобутки народів регіону в долях європейського мистецтва (імпресіонізм, сюрреалізм тощо). Внутрішні засади та специфіка японської культури. Групізм як спосіб формування особистості в японському культурному дискурсі.

## **Тема 12. Культура арабо-мусульманського регіону.**

Середньовічний арабський етнос. Духовний світ Аравії доісламської доби. Зародження ісламу. Організаційне ядро релігійного життя мусульманина (п'ять "стовпів ісламу"). Сунніти та шиїти. Мусульманська Іспанія (Андалусія). Вплив мусульманської культури на європейську культуру. Коран як пам'ятка культури. Християнство і Іслам: єдність та розбіжності світоглядних підвалин. Особливості арабо-мусульманського мистецтва.

## **Тема 13. Культура країн Африки.**

Культурологічний аналіз понять „Північ” і „Південь”. Універсальні цінності та цивілізаційна специфіка країн Африки. Актуальні проблеми та вектори пізнання африканських культур.

Унікальні форми первісної демократії. Специфіка форм соціалізації молоді. Культурні програми обрядових дій. Архаїчні африканські суспільства: перші державницькі моделі.

Художні надбання народів Східної та Південної Африки. Ремісництво як форма самоідентифікації африканця. Африканська словесність: тематична і стильова специфіка.

## **Тема 14. Культура європейсько-американського регіону.**

Формування своєрідного національно-культурного обличчя Західної Європи. Культура Західної Європи епохи Середньовіччя як своєрідна цілісність, сформована в результаті поєднання трьох ґрунтовних складових: культури Античності, варварства і християнства. Готична епоха в історії Франції, Англії, Германії, Іспанії. Відродження та Реформація в історії Західноєвропейських країн. Своєрідність культурного розвитку романських країн та півночі Європи.

Новий час в історії культури Західної Європи і США. Соціально-політичні та психологічні передумови формування американської нації. Західноєвропейська та американська культури в умовах прискореного розвитку капіталізму. Пошуки нових форм художньо-культурного самовизначення та самовиявлення. “Міфи” американської нації (“американська мрія” як репрезентація культури досягнення особистого успіху) та американська художня культура.

## **Тема 15. Культура латиноамериканського регіону.**

Історична та культурна своєрідність латиноамериканського регіону. Особливості феодального та капіталістичного типу колонізації у Новому світі. Центри американських цивілізацій. Своєрідність ідеології латиноамериканського католицизму: "теологія звільнення". Основні "імміграційні хвилі" з Європи і їх вплив на етнічний показник різних субрегіонів Латинської Америки. "Індоамерика" і культура "індіанізму". "Євроамерика" і "креолізм". Африканський вклад в латиноамериканську культуру і концепція "неґритюду".

"Консерватизм" і "цивілізаторство" як дві основні тенденції в пошуках культурної парадигми в постколоніальному латиноамериканському суспільстві. Становлення костюмбризму - самобутнього художнього стилю загальнорегіонального масштабу. Формування ідеї латиноамериканської самобутності в ХІХ- - на початку ХХ століття. Антиіспанізм і європеїзм як домінуючі тенденції після завоювання незалежності. Латиноамериканська література ХХ століття (міфологічний реалізм) як найвища форма самосвідомості латиноамериканської культури.

## Тема 16. Культура і глобальні проблеми сучасності.

Глобальна криза культури – зміна типів культури. Зріст поліморфізму та прискорення темпів культурних змін.. Контури планетарної цивілізації. Альтернативні шляхи розвитку світової цивілізації.

Розвиток цінностей культури в умовах нових соціальних реалій, нової людини. Новий образ виховання, освіти, соціалізації та інкультурації.

Тенденції культурної універсалізації в сучасному світовому культурному процесі. Фактори підтримки культурного різноманіття в сучасній системі світової культури. Роль міжкультурних діалогів в сучасному світі. Умови і структура міжкультурних комунікацій.

### Література:

- Абрамова С.Ю. Африка: четыре столетия работорговли. – М., 1992  
Абу-ль-Фарадж аль-Исфагани. Книга песен. М., 1980.  
Августин Аврелий. Исповедь. М., 1991.  
Аверинцев С.С. Судьбы европейской культурной традиции в эпоху перехода от античности к Средневековью// Из истории культуры Средних веков и Возрождения. М., 1976.  
Адорно Т.В. Социология музыки// Избранное. – СПб., 1999  
Алпатов М.В. Художественные проблемы Итальянского Возрождения. М., 1976.  
Альбедиль М.Ф. Протоиндийская цивилизация. Очерки культуры. - М.: Вост. лит., 1994.  
Альперович М.С., Слезкин Л.Ю. История Латинской Америки (с древних времен до начала XX века). М., 1991.  
Американский характер: Очерки культуры. – М., 1991  
Антология культурологической мысли. – М., 1996.  
Асеева Н.Ю. Украинское искусство и европейские художественные центры. Конец XIX – начало XX века. – К., 1989  
Африка. Энциклопедический справочник: В 2-х тт. – М., 1986  
Африка: Взаимодействие культур. – М., 1989  
Барт Р. Мифологии. - М., 1996.  
Баткин Л.М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности. 2-е изд. М., 1989.  
Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса. М., 1990.  
Бек У. Что такое глобализация?. – Мю, 2001  
Бердяев Н. Смысл истории. – М., 1990.  
Березкин Ю.В. Инки. Исторический опыт империи. М., 1991.  
Бернсон Б. Живописцы итальянского Возрождения. М., 1965.  
Бицилли П.М. Место Ренессанса в истории культуры. СПб., 1996.  
Бонгард-Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация. - М.: Наука, 1993.  
Боннар А. Греческая цивилизация / Пер. с фр. О.В. Волкова: В 3 т. - М.: Искусство, 1991-1994.  
Бозций. «Утешение философией» и другие трактаты. М., 1990.  
Бродель Ф. Динамика капитализма. – Смоленск, 1993  
Бродский В. Искусство Японии VI – XVI вв.// Всеобщая история искусства: В 6 т. Т.2. – М., 1964. Т.2  
Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. – М., 1983.  
Бруно Джордано. О героическом энтузиазме. – К., 1996  
Буддизм: Словарь. - М.: Республика, 1992.  
Вазари Д. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. М., 1956-1971. Т.1-5.  
Валла Л. Об истинном и ложном благе. О свободной воле. М., 1989.  
Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае. – М., 1970  
Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма// Вебер М. Избран. произв.. – М., 1990  
Век Просвещения. – Москва. Париж, 1970  
Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление. - Москва, 1991.  
Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций. – М., 1994.  
Гаджиев К.С. Американская нация: национальное самосознание и культура. – М., 1990.  
Галич М. История доколумбовых цивилизаций. М., 1990.  
Гаспаров М.Г. Занимательная Греция: Рассказы о древнегреческой культуре. - М.: Греко-лат. кабинет Ю.А. Шичалина, 1995. - 381 с.  
Гердер Й.Г. Идеи к философии истории человечества. – М., 1977.  
Григулевич И.П. «Мятежная» церковь в Латинской Америке. М., 1972.  
Гриценко В.С. Далекохідний культурний регіон. // Історія світової культури. Культурні регіони. Видання третє, перероблене і доповнене. К.: Либідь, 2000. С.46-137.  
Гриценко В.С. Культура эпохи Просвітництва.// Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003.С.302-325.  
Гриценко В.С., Єфіменко В.В. Африканський культурний регіон // Історія світової культури. Культурні регіони. Видання третє, перероблене і доповнене. К.: Либідь, 2000. С.182-242.

- Гришелева Л.Д. Формирование японской национальной культуры: Конец XVI – начало XX века. – М., 1986
- Громько Ан. А. Маски и скульптура Тропической Африки. – М., 1985
- Грушевський М. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення видання 1913 року. – К., 1990.
- Грюнебаум Г.Э. Классический ислам. М., 1988.
- Губман Б.Л. Западная философия культуры XX века.
- Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. М., 1984.
- Гуревич А.Я. Средневековый мир: культура безмолвующего большинства. – М., 1987.
- Давыдов Ю.Н. Культура - природа - традиция // Традиция в истории культуры. - М., 1978; Моисеев Н.Н. Человек и ноосфера. - М., 1990;
- Данилевский Л.Россия и Европа. – М., 1991.
- Данте Алиг'єрі. Божественна комедія. К., 1973.
- Девидсон Б. Африканцы: Введение в историю культуры. – М., 1975
- Еразм Роттердамський. Похвала глупоті. К., 1991.
- Єфіменко В.В. Арабо-мусульманський культурний регіон // Історія світової культури. Культурні регіони. Видання третє, перероблене і доповнене, К.: Либідь, 2000, С.6-45.
- Єфіменко В.В. Культура Відродження // Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003. С.252-280.
- Єфіменко В.В. Культура Середньовіччя // Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.: Либідь, 2003. С.212-251.
- Єфіменко В.В. Культура Стародавнього Сходу // Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне, К.: Либідь, 2003. С.59-99.
- Живоглядова І.В. Культура північноамериканського регіону. // Історія світової культури. Культурні регіони. Видання третє, перероблене і доповнене. К.: Либідь, 2000. С.373-429.
- Завадская Е.В. Эстетические проблемы живописи старого Китая. – М., 1975
- Запад и Восток: традиции и современность. – М., 1993.
- Западное искусство. XX век. Образы времени и языки искусства. – М., 2003
- Зиммель Г. Избр. работы. Т.1. Философия культуры. - М., 1996.
- Иванов К.А. Трубадуры, труверы и миннезингеры. М., 1997.
- Иконникова С.Н. История культурологии. Идеи и судьбы. – Спб., 1996
- Искусство нового времени. Опыт культурологического анализа. – СПб, 2000
- Искусство Японии. – М., 1965
- Ислам: традиции и новации. М., 1991.
- Исторические судьбы американских индейцев. М., 1968.
- История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза / Под ред. Ю.В. Бромлея. – М., 1986
- Історія української культури // За ред. І. Крип'ячківича. – К., 1994.
- Історія української культури. У п'яти томах. – К., 2000-2001.
- Каждан А.П. Византийская культура. М., 1968.
- Каптерева Т.П. Искусство Испании: Очерки. М., 1989.
- Карсавин Л.П. Культура средних веков. К., 1995.
- Козловски П. Культура потмодерна. – М., 1997.
- Конрад Н.И. Запад и Восток. – М., 1961
- Коран / Пер. с араб. Акад. И.Ю.Крачковского. М., 1990.
- Кримський С.Б. Архетипи української культури / Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К., 1996.
- Культура Византии: вторая половина VII-XII в. М.: Наука , 1989.
- Культура древнего Рима: В 2 т. - М.: Наука, 1985.
- Культура Латинской Америки. Проблема национального и общерегионального. М., 1990.
- Культура українського народу: Навч. посібник / Русанівський В.М., Верес Г.Д., Гончаренко М.В. та ін.. – К., 1994.
- Культурология XX век: Антология. – М., 1995
- Кучерюк Д.Ю. Культура слов'ян. Україна в контексті культурно-історичних доль слов'янства // Історія світової культури. Культурні регіони. Видання третє, перероблене і доповнене. К.: Либідь, 2000. С.430-516.
- Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. М., 1992.
- Леви-Стросс К. Структурная антропология. – М., 1983
- Левчук Л.Т. Західноєвропейська культура XIX століття// Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003.С.326-367.
- Ліотар Ж.Ф. Ситуація постмодерну// Філософ. та соціол. Думка. – 1995. - №5,6.
- Лосев І.В. Культура Візантії.// Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003. С.186-211.
- Лосев І.В. Реформація і становлення культури Нового часу.// Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003. С.281-301.
- Маркс К. Экономически – философские рукописи 1844 года// Маркс К., Энгельс Ф., Собрание сочинений – 2-е изд. – Т.42
- Маркузе Г. Одномерный человек. – М., 1994

- Межуев В. Н. Культура и история. - М., 1977.
- Микельанджело. Поэзия. Письма. Суждения современников. М., 1983.
- Морган Л.Г. Древнее общество. - Л., 1934.
- Муратова К.М. Мастера французской готики XII-XIII веков. М., 1988.
- Мыслители Латинской Америки. М., 1965.
- Назаретян А.П. Агрессия, мораль и кризисы в развитии мировой культуры: (Синергетика исторического прогресса).- М., 1996;
- Николаева Н.С. Японские сады. - М., 1975
- Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки // Сочинения в 2-х т. Т.1 М., 1990.
- Ольденбург С.Ф. Культура Индии. - М., 1994.
- Оппенгейм Л. Древняя Месопотамия. Портрет погибшей цивилизации. 2-е издание, исправленное и дополненное. М., 1990.
- Ортега-и-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры. - М., 1991.
- Оссовская М. Рыцарь и буржуа. - М., 1987.
- Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. - К.: Либідь, 1997
- Панченко В.І. Культура Латинської Америки. // Історія світової культури. Культурні регіони. Видання третє, перероблене і доповнене. К.: Либідь, 2000. С.243-322.
- Панченко В.І. Культура Стародавнього Риму.// Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003. С.139-187.
- Панченко В.І. Принципи класифікації культурної еволюції та її основні етапи// Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003. С.24-31
- Попович М. Нариси з історії української культури. - К., 1998.
- Проблема человека в традиционных китайских учениях. - М., 1983
- Пронников В.А. Икебана, или Вселенная, запечатленная в цветке. - М., 1985
- Психоанализ и культура: Избра. труды К.Хорни и Э.Фромма. М., 1995.
- Работы Л.А. Уайта по культурологии. - М., 1996
- Руднев В.П. Модернистская и авангардная личность как культурно – психологический феномен// Русский авангард в кругу западноевропейской культуры. - М., 1993
- Руднев В.П. Словарь культуры XX века. - М., 1999
- Руссо Ж. – Ж. Трактаты. - М., 1963.
- Сеа Леопольдо. Философия Американской истории. М., 1984
- Словарь средневековой культуры / Под. ред. А Я Гуревича – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003.
- Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. - М., 1991.
- Тавризян Г.М., О.Шпенглер, Й.Хайзинга: две концепции кризиса культуры. - М., 1989
- Тайлор Э.Б. Первобытная культура. - М., 1989.
- Тарасенко Н. Ф. Природа, технологія, культура. Киев, 1985.
- Тейярде Шарден П. Феномен человека. Москва, 1987
- Тойнби А. Постижение истории. - М., 1991.
- Уколова В.И. Античное наследие и культура раннего средневековья. М., 1989.
- Українська культура//Лекції за ред. Дмитра Антоновича. - К., 1993.
- Флиер А.Я. Культурогенез. - М., 1995.
- Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. - М.,2008
- Хейзинга Й. Осень Средневековья. М., 1988.
- Хоркхаймер М., Адорно Т.В. Диалектика Просвещения. Философские фрагменты. - М., 1997
- Человек и мир в японской культуре. - М., 1985
- Швейцер А. Упадок и возрождение культуры. - М., 1993.
- Шинкаренко О.В. Антична культура. Культура Стародавньої Греції.// Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003. С.100-138.
- Шинкаренко О.В. Культура Індії. // Історія світової культури. Культурні регіони. Видання третє, перероблене і доповнене. К.: Либідь, 2000. С.138-181.
- Шинкаренко О.В. Природа і культура // Історія світової культури. Видання четверте, стереотипне. К.:Либідь, 2003. С.5-23.
- Шпенглер О. Закат Европы. Очерки мифологии мировой истории. В 2-х т. - М., 1993
- Элиаде А. Аспекты мифа. -М., 1995.
- Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Маркс К., Энгельс Ф. Собрание сочинений. - 2-е изд. - т.21.
- Японский феномен. - М., 1996.
- Ясперс К. Смысл и назначение истории. - М., 1991.